

814

N. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.
Sur.

615

Title: *Brahmottara*
Khanda

615

ब्रह्मोत्तरखंड.

incomplete

:	Brahmottara Khanda	:	Title
:	श्रीम शान्तापराय	:	Author
:	:	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
:	:	:	Publisher
615 :	Ends abruptly.	:	Remarks

ब्रह्मा-

२

प्रीणनं लालनं योषोरं जनमादं दयां युवतोः कुसुमं चैव विधेयं सर्वमिच्छताः इत्युक्तोऽपि तया साध्या स राजा स्मरविद्वलः बलादाकृ-
ष्यते हस्तपरिभरसंरंकाः तास्पृष्टमात्रां स हसात् प्रायः पिडुसन्निभं निदंतीति वा ३ मानं तस्या जस्य विद्वलः राजा वाच अहोसम-
हदाश्चर्यमिदं दृष्टं तव प्रियं कथमग्निसमं जातं त्वयः पल्लवं कोमलं इयं सुविस्मिता मीतं राजानं राजबलुषा प्रयुवाच विद्वत्स्य न वि-
नयेन समान्विता एत्युवाच राजन्मम पुरा वाक्यं दुर्वासा मुनिपुंगवः शैवीपंचाक्षरीं विद्यां कारुण्येनोपदिष्टवान् तेन मे त्रानुभा-
वेन ममांगकुलुषोऽस्मिन् स्पृष्टुं न शक्यते पुंसिः प्राकृतैः मन्त्रवर्जितैः च याराजं प्रकृतिना कुलटागणिकादयः मदिरास्वादनि-
रतानि पवते स्त्रियः सदा न स्नानं क्रियते न न्यूनं मन्त्राणां प्रत्येकं नाराध्यते न यशान् कथं स्पृष्टुं त्वमहं सि राजा वाच तां स-
माख्यादिसंश्रुतिं शैवीपंचाक्षरीं शुभां विद्यां विध्वंस्य पापाहं च यीदृमि रतिप्रिये एत्युवाच नो हं त्वेव देवोऽहं कुर्याममगु-
रुर्भूतान् उपतिष्ठ गुरुं राजन् गंगं मन्त्रविदां वरं सतः इति समाध्याम्यो तो दपती गंगं संनिधिं प्राप्य तो चरणाम् ध्यायं ब्रवीति
कृतो जलौ अथ राजा गुरुं प्रीतमं निपूज्य पुन पुनः समाचष्ट विनीतात्मारदस्यात्मनो रथं राजा वाच कृतार्थं मां कुरु गुरो स-
पापं कुरुणा देधीः शैवीपंचाक्षरीं विद्यां मुपदहं त्वमहं सि अनाज्ञातं यदा ज्ञातं यत्कृते राजकर्मणा तस्याप्येतनं श्रेयततं मन्त्रे दो-
हमे गुरो एवमभ्यर्थितो राजा गंगां ब्राह्मणपुंगव तानि नाय महापुण्यं कालिं द्यास्तमुत्तमं तत्र पुण्यं तरोर्भूले निपुण्यापि
मुनिस्त्वय पुण्यतीर्थो भूतं दातुं राजानं राजानं समुपापितं प्रादुर्ब्रवीत् पवित्राथनना शिवपदां बुजं तन्मन्त्रं के कल्पस्य ददौ मन्त्रं शि-
वात्मकं तन्मन्त्रधारणा देवतकुराहं स संगमात् नियं पुंस्यैव पुषो वायसाः काटिशः सुता तदं धपक्षः केशते निपततो मही-
तेले भस्मीभूताः सतसं वदं रथं तस्मादहं सदा दृष्ट्वा तद्वायुं सकलं जहास तं सुविस्मितो राजा च राजमहिषी तं गुरुं पर्यट्छत्तां
सगवन्निदमाश्चर्यं कथं जातं शरीरतः वायसानां कुले दृष्टं किमेतस्माधुमण्यतां गुरु उवाच राजन् त्वं वसुधैव कुटुम्बकम्
तिवै तेषामप्यकृतः केषि जायते पुण्ययानिषु तथा पापीयसां यानि क्वचित् पापेन गच्छति साम्यं जन्मो मया श्रवमानुषो

२

यो निमाप्तवान् शैवीपंचाक्षरीं विद्यां दातेरुदयंगता अधानोऽकोटयस्वतः कोकरोपणनिर्गताः कोटयो ब्रह्महृत्सानो म-
गत्यागम्य कोटयः स्वर्णस्तेयसुरापानभूणहं सारिकोटयः भवकाटिसहस्रं पुण्ये पातकशयः क्षणाद्भूतो भवत्येव शैवेप-
चाक्षरे धत्ते आसंस्तवाद्यराजं द्रुग्धाः पातककोटयः अनया सह पूताः सा विदुस्त्वय्यासुरं इत्याशाप्य मुनिश्चैव तं मन्त्र-
मुपशिश्रु च ताभ्यां विस्मितचिन्ताभ्यां सहितस्वगृहं गयो गुरुवर्यं मुनुष्याप्य मुदितो च तो च दपती तत्स्वभवनं प्राप्य रेज-
स्ममदह्यती राजानुतो समाह्वय्य पत्नीं च दनशीतला संतोषपरमलेभिः स्वः प्राप्य यथानिधिं अशेषवेदोपनिषत्सु मौ-
राणशास्त्रावतंसोयमघोतकारी पुंचाक्षरस्य ममाहं प्रभावा मया समासा कथितो वरिष्ठः इति श्री स्कंदपुराणे ब्रह्मोत्तरखं-
डे पंचाक्षरमहिमावर्णनं नाम प्रथमाध्यायः सत उवाच अथान्यदपि वक्ष्यामि माहात्म्यं विपुरहिषः श्रुतमात्रेण येनाशु-
द्धिं धत्ते सर्वं संशयाः अतः परतर्जनास्तिकि चित्पापविशोधने सर्वानंदं करं श्रीमत्सर्वकामार्थसाधने दीद्योयुर्विजयारोग्यं भु-
क्तिमुक्तिफलप्रदं यदनं येन भावेन मे हरावाधुनं परं आद्रोणामपिशुष्काणामल्पानामहतामपि एतदेव विनिर्दि-
ष्टं सर्वधानं विशोधनं महामुनि विनिर्दिष्टं प्राप्य श्रुत्वा यो नैमैः सर्वकालेऽप्येष्टुं नाना मघानां सयकारण इदमेव परं श्रे-
यः सर्वेषां स्वविनिश्चितं यदुक्तं चापरमेशस्य पूजनं परमां चिदं ज्ञानतां जानता वापि येन केनापि दुर्तना यत्किंचिदपि देवाय-
कृतं कर्म विमुक्तिदं माघ कुरु चतुर्थादं मुपवासाति दुर्लभः तत्रापि दुर्लभं मयैरात्रै जागरणं नृणां तत्रातिदुर्लभं मयै-
शिवलिंगस्य दर्शने तत्रापि दुर्लभं तत्पूजनं परमेशितुः भवकाटिशतोऽयं पुण्यराशि विपाकनः लभतवायुनस्तत्र बिल्व-
पत्राचने हरं वर्षाणामयुतं येन स्नानं गंगासरिज्जले सहस्रद्वित्वाचने नेवतफलं लभत नरः यानि कानि च पुण्यानि कृता-
नीह युगे युगे माघासितं चतुर्दश्यां तानि तिष्ठंति कुरुक्षेत्रेः इति मन्त्रप्रशंसति लेके ब्रह्मादयः सुराः मुनयश्च वसिष्ठाद्या मग्धा-
सितचतुर्दशीं अत्रोपवासः केनापि कृतः कुरुक्षेत्रायते तत्रै जागरणं पुण्यं कल्पकाटितपोधिकं एकै न बिल्वपत्रेण शिवलिंग-
चैव कृतं त्रैलोक्यं तस्य पुण्यं स्पष्टं वा सोऽदृश्यतेऽपि अत्रात्र नुवर्ण्यते गायो पुण्या परमशोभने गोपनीयापि कारुण्याद्गो

ब्रह्मोत्तरः

२

तमेन प्रकाशिता दृक्वाकुवंशजः श्रीमान् राजा परमधार्मिकः आसन् मित्रमहोनामश्रेष्ठः सर्वधनुर्धरः स राजा सकलार्थज्ञः
श्रुतिशस्त्राणि पारंगतः वीरानंतबलसाहो नित्योद्योगी दयानिधिः पुण्यानां भवसंधानसेजसामिवर्षजः आश्रयार्थोपामि
वस्त्रत्रयस्य भूतिर्विराजते हृदयं दययोक्तं तं श्रिया क्रांतं च यदपुः चरणौ यस्य सीमंतं ब्रह्मणि मणीचमिः एकदा मृगयायां
वेलोलुपः समहीपतिः विवेश गहनं घोरं बलेन मृतावृतं तत्र विद्याधविशिखैः शादूकानां वयान्मृगान् रुरुनवराहान् हि
षान् मृगान् पितृशः सरथी मृगयासक्ते गहनं परितः श्वरन् कमपि ज्वलनाकारं निजघान निराचरं तस्यानुज्ञां सयाविष्टो ह
द्वाहुरतिरहितः श्वातरे निहतं दृष्ट्वा चित्तं यामास चेतसा अहो गवेषधुर्ध्वः देवानोरक्षसामिति छुन्नने वधजेतव्यो मम शत्रु
नैवाम्यथा इति व्यवसितपापाराक्षसो मानुषाकृतिः आसमादन् पश्यन् मुसात इव मूर्तिमान् अथ तस्मिन् नरे राजा किंचित्काले
विदुसः निवृत्तो मृगयां हत्वा स्वपुरं पुनराययो तस्य राजेन्द्रमुख्यं मद्यं तोतिनामतः मद्यं तोनं नृस्य वविदिता वल्लभा सती
ततोऽस्मिन् समये राजानि मंत्र्यमुनिपुंगव वसिष्ठ गृह्मनिन्यसं प्राप्तिपितृवासे रक्षसा सरुपपासमिश्रितनरामिषं
शाकामिषं पुः क्षिप्तं संदृष्ट्वा गुरुशब्दां व्रजित धिने रधिधिगा मिषं राजन् स्वपेतकं प्रकरिणा बलं नोपहृतं मेघं धृतो रक्षो भविष्य
ति पुनर्विशमस्य तं रापंचकार द्वादशादिकं राजापिकोपितः प्राह यदि मे निवेष्टितं पाति त्वापादयोस्तस्य मद्यं तोन्यवारयत
न ह्यतं च वराशप्तगुरुं चैव शपाम्यहं इत्यपि जलमादाय गुरुं शप्तं समुद्युतं ततो निवृत्तः शापाच्च तस्या वचनं गोस्वात् पपात पा
दयो रसः पादौ कल्मषतंगतो कल्मषाधिरिति रयान्तस्ततः प्रवृत्तिपाथिवः वसुवगुरुशोपनराक्षसो वनशाचः सखिन् द्राक्ष
संरुपं कालांतक यत्तपमं च स्वादवि विधानं जलं न्मानुषादीन् वनचरः सकरा विन्नेनैकपिरममाणो किं शोको अपश्यदंतकाका
रो नवोदो मुनिदंपती राक्षसामानुषाद्वारः किमो मुनिपुंगव जग्धुजगद्ग्रापातो व्याघ्रो मृगशिखुयथा वसोहोतं ततो हृष्ट
सीर्यतातः श्रिया उवाच करुणा बाला रुदतो मृगदुरितो तातो मां मातृया पापं सूर्यवंशयशोधरं मद्यं तोति स्विहिरुज्जो
नदुराक्षसः नखादममभर्तारं प्राणप्रियतरविभो आर्त्तानां शरणं नो नो त्वमवो हयं तो गतिः पापानां भवसंधाते किमेदुहं दुरा
त्मसिः देहेन चाति सारेण विना भर्त्रमहात्मन बालाय वेद विदुः तं तपस्वी बद्धुं रात्रावित अतोऽप्यप्रापादनेन जगद्विहाक

२
राम

तासेवत कृपां कुरु महाराज बालां मां ब्राह्मणस्थियं अनाथकृपमूर्ते पुंसि धृष्टः खलु साधवः इयमव्यथे मोनोपि पुरुषादसनिष्ठः न
खादशिरुद्धेऽव्यविषपुत्रं दुराशयः अयं साध्वी कृपादीनां विलम्बमशुः खिता आहूय सततं रक्षुं निवृत्तं चैक्यथा त्वेण भन्तारं म
नुगच्छतीं संविशंतीं दुःतारानं राजानं राक्षसाकारं पापान्त्रिणजघानत ररे पाथिवपापस्त्वयामे सक्षितः पतिः अतः पतिव्रतायास्वराप
मुस्त्वयं यो त्वेण अद्य प्रवृत्तिना रोपुयदात्ममपि संगतं तदाम्भ्युत्तं वेत्युक्ता विवराज्वलने सती सा पिराजगुरोः शपमनुस्य रताचधिः पु
नः स्वरुपमास्त्राय स्वगृहं मुदितो ययो ज्ञात्वा विवसतां शपं मद्यं तोरति श्रियं पतिं निवारयामास वेधव्यादविबिद्यति अनपस्यः सुनि
विष्णोः राजा पुंगुपाथिवः विस्मयसकलालक्ष्मीययोऽभ्यापिकाननं सूर्यवंशप्रतिष्ठिते वसिष्ठामुनिसन्तमः तस्यामुत्पादयामा
स मद्यं तो सक्तान्तमं विस्महराज्यो राजापि विचरन् सकलं महो आयातो हृतो पश्य पिशाचीं घोररूपिणीं सेयं मूर्तिमती घारा ब्र
ह्महत्यादुरसया यदा सा शापविवशो मुनिपुत्रमसस्यत तेनात्मकं मृणायातां ब्रह्महत्यां स्वपृष्टतः बुबुधे मुनिवयोणां शमुपदेशनस्य
पतिः तस्या निर्वदमन्विष्य न राजानि विष्णोमानसः नानाक्षत्राणि सर्वाणि च चारबद्धवत्सूरं यदा तोर्यं पुंसवेषु स्वात्वापि च मुकुमुकुः न वि
हृता ब्रह्महत्या मिथिलायां ययोतदा बाह्योद्युनगतापीयं चित्तया परयादितः ददर्श मुनिमायां तो गतं मविमलाशयं दुःतारानमिवा
शेषतपस्विजनसेवितं विवस्वतमिवाद्यंतघनेदापतमानुदं शशांकमिव निःशंकं मवतां गुणायंते महेश्वरमिव श्रीं महिजरज
कलाधरं बद्धुं शिष्यगुणोपतेतपसामि कृपाजन उपस्युश्वरसज्जः प्रणाममुकुमुकुः गीतमोपि मुनिश्रेष्ठराजानं रविशजं अ
स्मिन्नेद्यमुनिः प्रीत्या सास्मितं समभाषत गीतमउवाच कश्चित्कुशलराज नूकश्चिद्व्याहृतं पदं कुशलिन्यः प्रजाकश्चिद्वरो धज्जो
पिवा किमर्थमिह संप्राप्ता विस्मयसकलश्रियं किंच ध्यायसि महाराज नूदीर्घमुल्लूचमिषं सन् राजोवाच स्विंकुशलिनो राजन् व
यं च दनुकंपया राज्ञो मुत्तमवैरयानां ब्रह्मायतादिसपाः किनुमां बाध्यतेऽपार्थिभाची घोररूपिणी अलक्षिताय दपैरं सूर्ये
तीपदपदं यन्मया शापदधेन कृतं महोदुरस्य नरातिजां यततस्य प्रायाश्चित्तसहस्रकेः इहाम्भ्यविविधायज्ञा कोशसवेस्वद
क्षिणतः सरित्सरासि स्नातानि यानि पूज्यानि सततं निषवितानि सर्वाणि क्षेत्राणि भ्रमताभया जप्राप्ताखिलमेत्राश्च ध्यातासवे
लदेवताः मया व्रतानि कीर्तयन्निर्णयं लफलाशिना तानि सर्वाणि कुर्वन्ति स्तुमानकदाचन अयमेजन्मसाफल्यं संप्राप्तमिव लस्य

ब्रह्मा-

ते यस्य संदर्शनादेवमात्मानंदभाग्यमत् आन्विच्छन्नलभते कपि वर्षे पुगे भनोरथं इत्यंजनवादेऽपि संप्रोक्षामासित्यतो
आजन्मसंचितानां तु पुण्यानामुदयोद्यमे यद्वा न्भवंति नानात्रातो नयनगोचरः कस्माद्देशादिहायातो भवान् भवसयाप
हः दूरधर्मणा विष्ठापतं शक्नुमिह चागतं च दृष्ट्वा श्रयं मिवा सूर्यं मुदितो सिमुरवश्रिया आनंदयसि मेचेतः प्रेम्णा संप्रा
प्येतादिता अथ मेतवपादाकुं शरणस्य धत्ते न सः शांतिकुरु महाभाग यनाहं सुखमाप्नुयं इति तेन समादिह गौतमः
करुणानिधिः समादिदेश घ्राणां मध्यानां साधु निष्कृतिं गौतमः साधुराजेंद्रधन्यासि पातकेत्यस्य सज्ज शिवे त्रात
रिभक्तानां कृत्यं शरणेषिणां शृणुराज न महाभाग सर्वमन्यस्यति स्थितं महापापविसंहरि गोकण्ठ्यणोरथं भनोरम य
त्र स्थितिर्न पापानां महद्भोगमहतामपि स्मृतां विशेषपापघ्नो यत्र सान्निहितः शिवः यथा कैलासशिखरे यथा मंदरमूर्ध
नि निवासानि श्रितशोक्तयागो कर्णमंडले नाग्रिनानशरां केन न ताराग्रहनायकैः तमो विशीर्यते सम्यग्यथा स
वित्दर्शनात् तथैव नेतरे स्तीर्थे न च सत्रे भनोरमेः सरुत्तविशयगा कर्णेन विभक्तियमादपि तत्र पूर्वमहात्मानं तपसा
सिद्धिमागतः इंदोपेन्द्र विरिन्वाद्ये सच्यत मुक्तिं कृत्सिभिः तत्रैकेन दिने नापि यत्कृतं ब्रतमुत्तमं तदस्य त्राह्य लक्षणा तपस्तद
ति संततं यवेंद्र ब्रह्मविष्णादिदेवानां हितकाम्यया महाबलप्रधानेन देवसंनिहितः स्वयं धारेण तपसालब्धं रावणारथे
नराक्षसां तालिगं स्थापयामास गोकर्णगणनायकाः इंदो ब्रह्मा मुकुंदश्च विश्वदेवामरुद्राणां आदि सावसवारुद्राः
शरांश्च सनारकः पुंते विमानगतयो वोदैस्ते सहपाषादैः पूर्वद्वारनिषेवन्ते तस्यैव प्रीतिकारणात् कालो मृत्युः स्वयं स
साक्षाच्चित्रगुप्तश्च पावकः पितृभिर्न सूरुद्वैश्च दक्षिणद्वारयाश्रिताः वरुणः सगितानां योगादिसरितांगणः मूर्तिमद्भिस्त
यासिद्धेः पश्चिमद्वारं भास्विताः तथैव मूनयसाध्या अजिनांबरधारिणः दंडिनो ब्रतिमुख्याश्च स्नातका ब्रतचारिणः
मीलित्वातेपि तं सर्वदेवदेवपि नाकिन संवन्ते च तथा ह्ये यक्षो ह्यक्षरद्वारमाश्रिताः तथा देवाः सबांधवाः परितः सिद्ध

४
राम-

चारणाः विद्याधराकुपुष्पाः गुह्यकाङ्किनिराः खगाः नागाः पिशाचाः वेतालादेते याश्च महाबलाः नानाविध
वसपन्नानानामेषणवाहनाः विमानैः सूर्यसंकाशैरग्निवर्णैः शशिप्रभैः विद्युत्सुजानिभैरन्यै समन्तान्परि
वार्यन्तं प्रसूयन्ति च गायन्ति समन्तात्स्त्रणमन्ति च प्रवृत्तानि प्रवृत्त्यतिगोमं कर्णे पृथिवी पृथिवीपते लभन्ते मी
प्सितान् कामासकवादिमनोरथान् गोकर्णसदृशं क्षेत्रं नारस्तिनास्ति जागत्रये तत्र घोरतपस्तपः प्रम
स्तेन महात्मना यथासनस्तमोरणा प्रियव्रतस्ततैरपि अग्निना देववर्येण कंदर्पेण च पार्थिवे तथा देव्या
सदृका ल्याशि उभारेण धीमता दुर्मुखेन फणी द्रोणामणिना गाङ्गेन च द्रुवावर्त्तादिभिर्नीगे रुरुदेन
महात्मना रक्षसारावणेनापि कुम्भकर्णद्वयेन च विभीषणे पुण्येन तपस्तप्तमहात्मना एते चान्ये च गी
र्वाणाः सिद्धदानवमानवाः गोकर्णदेवदेवेश शिवमाराधयन्ति स्वनामां कानि लिङ्गानि स्थापयित्वा सह
स्वराः लेखिते परमासिद्धिं तथा तीर्थानि चार्च्यते अतः स्नानानि सर्वेषां देवानां सन्ति पार्थिवे विष्णोश्च देव
देवस्य ब्रह्मणः परमेशिनः कार्तिकेयस्य पुण्यस्य राजवक्त्रस्य चानघ धर्मस्य क्षेत्रपालस्य दुर्गायाश्च
महामहते गोकर्णेशिवलिङ्गानि विद्यते किल केरटिशः असंख्येयानि तीर्थानि विद्यन्ते च पेदपदे बहु
नात्र किमुक्तेन गोकर्णस्थानमुत्तमं ब्रह्महत्यादिपापानि दहतीति किमुक्तं सर्वपदानि लिङ्गानि तीर्थान्यसं
सि सर्वशब्दवर्ण्यन्ते च पुरा राजन् पुराणचर्महर्षिभिः गोकर्णेश्वरिणीर्थे तु तीर्थानामुत्थितां गतं सर्वपापं
बलिङ्गानां सार्वभौमं महाबलः कृते बलमहो बलम्भूतं त्रतायामपि लोहितः द्वापारे पीतवर्णश्च कलौ श्यामा
भविष्यति आक्रान्ते सप्तपताले कुहूश्च महाबलः प्राक्तकलि युगे घोरमदुतामुपयास्यति पश्चिमां बुद्धितीर

ब. त. र.

५

स्त्रो गोकर्णतीर्थमुत्तमं ब्रह्महत्यादिपापानिदृतीति किमदुतं येचात्रपितृहंतोरातथाभिन्नद्रुः शठाः येसर्वे
 एहीनाश्चपरदारताश्च यदुर्हतादुराचोरेदुः शोलाहः पुष्पाश्च ये लुब्धाः कुट्टारखलाहृदाः सेनाश्चैवापि
 पापिनः ते सर्वे प्राप्य गोकर्णं स्नात्वा तीर्थजलेषु देवं महाबलं दृष्ट्वा प्रयाताशांकरं पदं तत्र पुण्यास्मृतिथिषु पुण्यक्षि
 पुण्यवासरे ये च यतिमहत्मानं ते ह द्राक्ष्यन्ते सशयः यदा कदापि गोकर्णं यो वाकोपि च मानवः अवश्यं पूजयेत्तीर्थं सग
 द्ब्रह्मणः पदं स्वीयु सोम्य वारं पु यदा दशोत्सविष्यति तदा जलनिधिस्नानं दानं च पितृ तपेण शिवपूजा जपा होमा
 व्रतचर्याद्विजायेन यत्किंचिद्वाकृतं कर्म तदन्त फलं स्मृतं व्यतीपात्तादियोगे पुरविसेक्रमेण पुत्र सदा प्रदोषवेल
 यां शिवपूजा विमुक्तिदा अथ के ते पुत्रश्चामिति यि पाथिव मुक्तिदा यस्या किल महाव्याघ्रालभे शंताः परं
 पदं माघमास महापुण्याया सा हृच्छतुर्दशी शिवलिङ्गं विल्वपत्रं दुर्मेले द्वे चतुष्टयं अहो बलवती माया यथा
 शोभा महतिथिः नोपास्यते जारेण महामुक्तेरिव त्रयो उपवासा जागरणं संतिथिः परमेशितः गोकर्णं शिवलोक
 स्य नृणां सोपानपट्टतिः शृणु राजन्नेहमपि गोकर्णादधुना गतः उपास्येन शिवतिथिं विलोक्य सुमहत्सुखं
 अस्यां शिवतिथौ सर्वं महोत्सवं दिदृक्षुः आगताः सर्वदेशीयः श्वा दुर्घण्य महाजनाः स्त्रिया वा बाल वृद्धाश्च
 नुराश्रमवासिनः आगसु दृष्ट्वा देवं शंलेति स्तुतुं कृत्यन्तां तथाहमप्यमी शिष्या दृष्ट्वा यश्च तपात्तं धनाः राजपे
 यश्च राजां सनकाद्याः सूरर्षयः स्नात्वा सर्वपुतोर्धेषु समुपास्य महाबलं लब्ध्वा च जन्म साफल्यं प्रयताः स
 र्वतोदिशं प्रयागमनू किमप्यग दृष्ट्वा श्वमे महर्षि राज्ञानं दनमहता कृत्या योऽस्मि महामते इति श्री स्कंद
 पुराणे ब्रह्मान्तरे वंदे गोकर्णं प्रसादानाम्द्वितीयाध्यायः राजेवाच किं दृष्टं सर्वतो ब्रह्म नृणां श्रवणं पथि
 कुचता तन्ममाख्यादियनाहं कृतं कृत्यं च मा प्रिया गोकर्णं ददामागच्छ कुपिदेशं विशापते जा

राम.

तेमध्याह्नसमये दृष्ट्वा न विमलं सरः तत्रोपस्थस्य सलिलं विमलं वज्रमापहं सुस्निग्धं विमलं छायेन्यग्राधंसमुपपन्नं अथा
 विदरे चाडाली बुद्धुरागनिपीडितां कुक्ष्यं परीता गीतुं द्युक्त्रिभिकुलाकुलं पूय शोणितं संसिक्तां क्षुत्पलसंस्तुतिं म
 हायक्ष्मगलस्त्रिंशं केहं संरोधं विदुः किं ददंतमयं तं विदुर्बुधो मुदुर्भुदुः वंडा के किरणस्पशं तो ब्रुः स्वपरिपुता
 विष्णुपुत्रपुत्रिधो गी असंगं धरासदं कपज्वरश्च भवासका सल्लयनाडं बटुयथा विध्वस्तकेशा वयवामप
 श्यन्मरणोचुरवी तादृग्यथा च तवीक्ष्य हृपयाहं परिपुतः पतीक्ष्य मरणोत्तस्या संपतत्रेव संस्रुतः अथांतरिक्षप
 दवी सिंचतमिव रश्मिभिः दिव्यविमानमानीतं मद्राक्षं शिवकिंकरः तस्मिन्ना निदुवद्भानो तेजसां निवर्पजरां वि
 मानसूर्यसंकाशनपथ्यद्विविकिरणं तत्रैव सल्लवदुर्गादं केवमोसिपाणयः चंद्राधसूषणासांडुचंद्रकुंदोरवर्चसः
 किरिटकुंडलज्वाला महादेव लयाज्वलाः शिवानुगामश्च दृष्ट्वा च तारश्चुभलक्षणाः नानापततमालाक्यविमानसंस्तु
 विस्मिताः उपस्थस्यांतिके वगादटछद्मनखितान् नमानगावस्त्रिदशतमेयस्त्रिलोचनश्चिराणानुगम्यः त्रिलोकरसो वि
 क्षिना विधिना चरोयेत्त्रिलोचनोसिगदाधरेभ्यः वीक्षिता हि मया सूर्यमहेश्वरपदानुगाः चरता लोकरूपार्थमासे
 रक्षा विनादकाः अहो सर्वजनाद्यो धाविजयाय कृतोद्यमाः व्रतकारण्यतामस्य यस्मा धुयमिदागताः शिवदूता उचुः र
 पागदृश्यते दृष्ट्वा चाडाली मरणोचुरवी एतामानंतुमायाताः सदिष्टाः शंभुनावयं इत्युक्तः शिवदेवै तैरपुत्रं नृप्यहं विस्म
 याविष्टचित्तस्तान् कृतां जलिरवस्थितं अहो पापीयसो चराचाडाली कथमर्थेति दिव्यविमानमोक्षरोदु शुनीवा ध्वमंड
 पं आजन्म तपुचिप्रायां च पापापापानुगामिनीं कथमतां दुराचारां शिवलोकं विनेष्यथ कस्यानास्ति शिवज्ञानं नास्ति प्रो
 रतरंतपः सत्त्वनास्ति दयानास्ति कथमना विनेष्यथ पश्य मां संस्तुतां हृदारां वारुणी पूरितोदरा जीवहि सारतानि स्य कथम
 नां विनेष्यथ न च पचाक्षरी जप्तान् कृतं लिङ्गपूजने न ध्यातां सशयं नृपुमः कथमेनां विनेष्यथ नोपोषिता शिवतिथिर्न दृष्ट
 सतसो दृष्ट इष्टा पूजादिकं वापि कथमेनां विनेष्यथ न च स्नानादितीर्थो निनदाना निरुता निह न च व्रतानि वीपारि न कथ
 मेनां विनेष्यथ जन्मांतराजित्तं केचिदस्यां स्फुटं कृतमास्ति वा तत्कथं कुक्ष्यक्षेपां क्रिमिभिः परिभूयते दर्शने परिहृत्या

किमुसंज्ञाणादिषु सत्संगरहितोचंदां कथमेनोविनेष्यथ अहोशंकरचयेये (दुर्विभाव्याशरीरिका पापात्मानो विदिते
 कारुण्यात्परमपद इत्युक्तास्तमयाहता देवदेवस्य शक्तिः अनुबन्धमजीयातस्याहतास्तमदुत शिवहता उच्युः ब्रह्म
 सुमहदाश्चर्यशृणुकोत्तलहतिनः इमान् दिश्य चाडाली यदुक्तं नवताधुना आदितीयपूर्वतवे एका ब्राह्मणकन्यका से
 मित्रानामसंपूर्णा चंद्राविवेसमानना उत्कलमल्लिकादामसुकुमारगलक्षणा केकेयहिजमुख्यस्य कस्याचित्तनयासती
 तां सर्वलक्षणापतां रते मूर्तिरिवायरा बहुमानोपितुर्गदवीसितोविस्मिताजनाः दिनेरिनेवर्दुमाबंधुमिलितोत्तरां साश
 नेयैविनेसेजेस्मरस्यवमहाधनुः पित्रामात्राबंधुवर्गसमेतैश्च कुमारिका विरचयदत्ताविधिना कस्मैचिद्विजसून
 वे साधनारमनुप्राप्यनवयोवनशालिनी किंचित्कालं शसाचारा रमेबंधुसिराहता अथकालवरात्तस्यामतातोव्रुज
 हितः रूपयोवनकांतेपिसंपंचत्वमगन्मुने मतेसत्तेरिदुखनविदधदस्यासती उवासकृतिचिन्मासासुशोलाविजितदि
 यो अथयोवनसारेण जन्मभाषानविनयराः वसवद्वयतेस्य केदपपरिपीडितं सगुसाबंधुवर्गेण शासिता
 विमहन्तेभः नशराकमनोरोदमदनावृत्तमंगना साव्रतीमन्मयहृदयरूपयोवनशालिनी विधवापिविशेषणजारमार्ग
 रतामवत् नृगताकेनाचिदक्षि जारमार्गविचक्षणा जुगापमदराचार किंचित्कालसंयुता तादौदसमाजीता
 घननीलमुखस्तनी कालेनबंधुर्गावुबुधविदहपिताम इतिमूर्तिमहत्कृपाचित्तयाभासदुखितः स्त्रियः कामे
 ननश्यति ब्राह्मणादीनसवया राजानोब्रह्मदेवेन यतयेतागसंग्रहात् लीदशुनाथयेदान्नेसरयेवापितपयः रूपं
 कुष्ठरुजाविष्टं कुलंनश्यति कुस्त्रिया इति सर्वसमालाव्यमीलितापतिसादराः तस्यनुगीतनादरेनीत्वातासकचयद
 व स्वदेशादुरमुसहासानादीसर्वबंधुमिः विरचतीवहिर्गोमादृष्टाशद्वेणकेनचित् सतादृष्टवाक्यहरोहापीनोन्
 तपयोधरो गेहनितायसांभ्राधनवान्शदनायकः सानाशितस्यमहिषाभूतातेनदिवानिशं रममाणक्षि क्वचि
 द्देशेन्यवसनदहवत्सा तत्रसापिशिताहारा निसमापीतवारुणी लेमस्तानसशद्वारममाणारतिप्रिया कदा
 चिदुत्तेरिकापियातेपीनसारासका इयंपपिशिताहारं मदिरामदविद्वला अथमपिबुबुधुगोमिः सहवहिर्ज

ययौक्षणाभासायसातमोधा निशामुखे अविमश्यमराविष्णुमेषुध्यारतिप्रिया एकं जघानगोवत्संदुर्भगामरविद
 ला निहतं गृहमानीयज्ञावागवत्समगना भीताशिवशिवेत्याहकेनचिमुप्यकमेया साम्भूतेमपिध्यात्वापिशितास
 वविद्वला छित्वातमेवगोवत्संचकाराहरमीक्षितं गोवसाधेशरीरणलताहारथसापुनः तदधरेदं निक्षिप्यवहिर्भुक्ता
 केतवाद अहोव्याघ्रणभग्नयज्जघाधगोवत्सकोवृजे इतितस्याः समाक्रोशं सर्वगोदेषुसुश्रवे ततः सर्वश्रुजनाः समाक
 म्यानिकीकृतः हतंगोवत्समोकोवप्याघ्रेणतिशुचययुः गतेषुतेषुसर्वेषुयुष्मायाचतमानिशि तदुत्तोगृहमाकृत्यदृष्ट
 वाचगृहविदुरं एवंबद्धित्येकालेगतेसाशुद्रवक्ष्मा कालस्थवशमापन्नाजगामयममंदिरं यमोपिधर्ममाकोकतस्याः
 कर्मचपौर्वे कं निर्वर्त्यनिरयावासंचक्रेचाडालेवासिनीं सपिप्रहायमपुराचाडालीगर्भमाश्रिता ततोवभूज्जालंधाप्र
 शांतागारमचका तातादृशीमप्यभुभाचाडालः पयसादिना अभोऽन्येनकरंनेनभूनालीदेनपूतिना अपयेश्चरसेमात्रा
 पाषिनासादिनेदिने जात्येधासापिकालेनवात्येचापिरुजार्दिता उडानकेनजिद्वापिचाडालेनातिदुर्भगा अतीववात्येसा
 नारीविध्वस्तपित्मानका दुर्भगेतिपरित्यक्ताबंधुमिभसहोदरैः अथक्षधार्दितादीनाशाचंतीविगतेक्षणा गृहीतयक्षिः ह
 क्रेयासंचारसलोहका पदनेष्वपि सर्वेषुयाचमानादिनेदिने चाडालोच्छिष्टपिडेन जठराग्निमतपयत् एवंलक्ष्मणमहतानी
 त्वासवदुलाः समाः जरयायस्रसवांगीदुखमापदुरस्य निरन्धयानवसनासाकराचित्तमहाजनान् उपास्यतांशिवतिथौबुबु
 धेवदतोध्वगात् तस्यानुदेवयात्रायादेशादेशातरायिनां विप्राणांसायिहोत्राणांस्त्रीकांशामहात्मनां राज्ञांनसावरोधा
 नांसहस्त्रिथवाजिनां सपरीवारघोषाणांयानकृत्रापशोभिनां नथान्येषांचिदश्रुसकीर्णानांसहस्रशः हसतांगायतांका
 पिनृत्यतामनुधावतां संप्रयाणमनुयाणांसंभ्रमः समहानभूत् इति सर्वेषुगच्छेत्सो गोकर्णेशिवमंदिरं गच्छतीदिविजाः स
 र्वविमानस्त्वासकोतुकाः अथेयनपिचाडालीचसनाशनतल्लया महाजनान्याचयितुंसंचालशनेः शनैः करावलंबनान्यस्य

प्रासन्माजितकर्मणा दिनैः कतिपयैर्योगितो कर्णक्षेत्रमाययो ततोविद्वेर्मगस्थनिषणावित्तोजलिः याचमानामुडुः पांथा
नवभाषेक्षयणवन्तः प्रासन्माजितपापोद्यैः पीडितायाश्चिरमम आहारमात्रदानेनदयाकुरुतभोजनाः चिरोपवासंसेन
नजठराग्निविवर्तनैः संसृजमानसर्वाग्यादयो कुरुतभोजनाः एवमभ्यर्थयत्यास्तु चंडाल्याः प्रसूतेजलो एकः पुण्यन
मः पांथाः प्राक्षिपद्विस्त्रमंजरीं तामंजलौ निपतितौ साधिमृश्यपुनः पुनः असौ ज्येष्ठवगम्याशुद्वेप्राक्षिपदतुरा तस्याः
करणनिर्मुक्तारात्रौ साधिवमंजरीं ययातकस्थिचिदृष्ट्या शिवलिंगस्थमस्तके सेवंशिवन्तुदंश्यापांथान् राज्ञोक्षधा
तुरा याचमानापियत्किंचिन्नेलेसेदेवयागतः तत्रोषितानयारात्रिर्भेदकाल्यास्तुपुष्टतः किंचिदुत्तरतस्त्वनंतर्ध्वना
तिद्वरतः ततः प्रभातेषष्ठाशाशोकेनमहतावता शनैर्निवृत्तेशोतास्वदेशायैवकेवलं श्रान्ताचिरोपवासनिपतन्ती
पदपदे ऊदंतीबहुवेगातोरेपमानाक्षधातुरा दस्यमानोगतापिननम्रादेहासयष्टिका अतीत्येतावतीभूमिनिषणावित्ते
तना अथविश्वेश्वरः शंभुः करुणामृतकोरिधिः एतामानयितुंस्वस्मान्निन्युक्तसविनायकान् एषाप्रवृत्तिश्चाद्या
स्तवेहपरिकीर्त्तिता यथासदृशिताः शंसोः रूपणेषु रूपकृता कमेणापरिपाकायांगतिपुष्टमहामते अधमोपि
परंस्थानमारुह्यतिनिरामये यदेतयापूर्वमेव नान्दानादिकं कृतं स्तुतिपासादिकैः केशोः स्तस्मोदिहनिपीड्यते
येदेषामदेवगोधाचक्रोपापमहोत्सवैः कमेणातेन जाल्यधावभवाजन्मजन्मनि अपि विद्वद्योगोवत्सयरेषाभक्षय
त्युरा कमेणातेन चंडालीवभूवेहविगर्दिता येदेषायेपथीहत्वा जारमागरताभवत् तेनपापेनकेनपिनदत्ताडुम
गातिच यदाश्लिष्टमहावेगाजारणीविधवापुरा तेनपापेनमहतावदुत्सृज्यतस्तता कामार्तायदियंस्वेरंशुदणरमिता
पुरा महासूक्ष्मयध्किमिभिः पीडितानेनपाप्मना येदतयापूर्वमेवसरापीताविमूढया महायस्मादिभिर्योगीपीड्यते
तेनपाप्मना अत्रैवसर्वमर्थेषु पापचिह्नानिसर्वराः लक्ष्यतेमुनिशार्देकैः सविवेकमहात्मभिः अत्रयवदुरेणातोय

शिवो.
७

पुत्रधनवर्जिताः येनदुर्लक्षणाक्लिष्टयाचकायिगताद्विषः वासोन्नपानशयनभूषणाभ्यंजनादिभिः स्तीनाः कुरुषानिर्विद्याविक
लागाः कुभोजनाः यदुर्मगाभिर्निद्याश्चयेचान्येपरसवकाः एतेपूर्वमेवसर्वसुमहापापकरिणः एवंविमृश्यलोकेस्मिन्
दृष्ट्वापापजनस्तिष्ठति बुधोनकुरुतेपापंयदिकुर्यात्स आमहा देहोयमानुषाजैतोर्वेदकर्मैकभाजनः सरासत्कर्मकुर्वीतदुष्कर्म
सततंस्वजेत पुण्यः सस्वार्थीकुर्वीतदुःस्वार्थीपापमानेरत् द्वयोरकतरंलोकेगृह्णातुकुरालोजनाः इमंमानुषमाश्रित्यरेहपरम
दुर्लक्ष यथात्मवांस्तुयः कश्चित्द्वयोरकसमाचरेत् अथपापानिसर्वाणि कुर्वन्तपिसदानरः शिवमेकं सदाध्यायन्ससत
रतिपातकं यदापूर्वमेवेषामताप्राप्तायमाकयं तदावितर्कैः समहानासीद्यमसभासदा अद्यपिब्रह्मणीचेषासत्कुला
चारदुषिता अतोस्माभिर्हिदानीतानरकंयानुवानवा अनयासत्कृतंवात्येपुण्यलेशोस्तिवानवा तथासंविमृश्यैवेधायांस्टोस्तिवा
नवावदुजन्मसहस्रेषु कृतपुण्यविपाकतः नृणांब्रह्मकुलेजन्तलभ्यतेहिकथंचन अतोस्याः पूर्वपूर्वेषु कृतंजन्मसुजन्मसु अन्य
थासत्कुलेजन्मकथमेतत्प्रपद्यत अत्रैवजन्मन्यनयाकृतमेनोदुरत्यं तथापिनरकावासं प्रायशोनेहमर्हति किंतुगोवसकं हत्वा
विमृश्यागतसाध्वसा एषाशिवशिखेयाह तपुण्यप्राग्भवार्जितं यद्येषापापविच्छिद्येसद्गुणमंगलं शिवनामवदुत्तपातर्हि
गच्छेत्परंपरं एकजन्मदोताघस्यदारुणस्यापिपुण्यं कमेणानुसवत्तेषाभिलाचोडात् जालिका अस्मादन्यतमः कोवानरको
स्तिनृणांमह अनेककेशसंघातेयन्मुडुः परिपीडनं पुष्कलेजन्मद्वारिमाहव्याधिविभूकता एकेकएवनरकः सर्वस्वत्रसमा
गाताः प्राकृजन्मपुण्यमावेनयन्नामविवशाब्रवीत् तेनपाप्मिभवेत्परिपुण्यमतेकरिष्यति तेनपुण्येनमहतानिस्त्रीयाघोषया
तोलोः नीतान्तुसुषेरेतेप्रयास्यसिपदविभाः एतादृशानामस्योनांशास्त्रोनेनयं कथितं विचार्यस्वयमेवशायदुक्तं तत्सुरानुसुः एवं
वेव स्वतपुर सर्वयामपुरागनेः विमृश्यावित्रगुणाद्येयमुक्तापतदुवि आदोयदेषाशिवनामनारीप्रमादगोवायसतीजगाद तेनह

अं. खंड.

८

अथः कुरुतेन शंभो बिल्वो कुरा राधन पुण्यमाप श्रीगणेशविनिर्णीय उपोष्य शिवमस्तु के कलाजागरणं चैषान्त्रे बिल्वोपिणं निशि अका
 मतः क्षतस्यायं पुण्यस्यापुण्ययत्नकं अद्यैव भोक्ष्यते संपश्यतस्तव नो मया गौतम उवाच इत्युक्ता शिव इति क्षतस्याश्रितो लोको
 षितः जीवकेशसमाक्षयगुणैर्दिव्यैर्न सा तदिदं दहसा कोतोते जोराशिसमज्जले विमाने स्थापयामास श्रीताम्रशिर्षिकं कराः
 अथ सा परमोदार रूपलक्षणशालिनी दिव्यभूषणदीप्तांगी दिव्यांबरविराजिनी दिव्यमाल्यावतंसनी विरराज विमानगा रत्नकुत्र
 पताकल्लोपितवादिनीः स्वनेः मध्ये सा शिव इति स्तनमोदमाना वरानना अनुप्रतानिजन्मानि स्मृत्वा स्मृत्वा पुनः पुनः अहो ईश्वर
 र्वया यामाहा त्वयि स्मया वहं प्रमोत्रेण संतुष्टा योदतीत परंपदं इति सा जातनिर्वैरं स्मरती भगवत्पदं दिव्यविमानमालोक्य तं
 हृष्य करिकराः आलोकयन् सर्वेषु लोकेषु नृसिंहाय आभ्यर्चयामास तथानिन्युः परमेश्वरसंनिधिं राजवत्समहाराज्यं मायया
 ते गिरिजापतिः महात्म्यभक्ति लेशस्य सवाधो धविनाशनं राजावाच भगवन्परमेशस्य कीदृशो लोक उत्तमः यस्य मूल
 क्षणं ब्रह्मि यद्यस्ति मयि ते रूपा गौतमः अद्यादि स्मरनाथानां लोकेषु पिसु दुःखैः महानंदः सदा स्य त्रसलोकः परमेश
 तुः सर्वो भिगमने यत्र व्यतिर्येय प्रतिष्ठितं कापि नास्ति तन्मो योगः सलोकः परमेशितुः गुणार्थं समुत्तीर्य संप्राप्ता यत्र योगिनः
 नपतेयुः पुनः सर्वे सलोकः परमेशितुः सर्वेषां निगमानां नयदं कंक्षेत्रमुच्यते यन्नास्ति परमं किंचित्सलोकः परमेशितुः यत्र
 वासन कुर्वन्ति के धलो भमदादयः यत्रावस्थानजन्माद्याः सलोकः परमेशितुः प्रत्याहारसुनयानसलोकः परमेशितुः य
 तद्योगपथः प्राप्ति यत्र दायोक्तं गिनः सदा यत्र दयः सदा नंदानिमैकज्ञान रूपवान् आस्ति देव्याः समाकीर्ण सलोकः परम
 शितुः जन्मानेक सहस्रस्तु संभरतः पुण्यकर्मभिः आरुढाः पुरुषानाया कीदृश्या यत्र संगताः ततोराशो सदा लीना दुर्बिभा
 व्यननारम आहारादि संस्थानेन विदंति कदाचन सलोक परमेशस्य दुर्लभो हिकुयोगिनां सततं किं सदा कीर्णो स्तिव
 प्रतिपद्यते एतत्कथा श्रवणकीर्तनं जानदहं योयं सर्वं रत सुदृष्टं चरमं कनिष्ठाः संसारमाह मतिवाद्या निरस्त भेदास्तेषां

शिवो.

८

करं पदमवाप्य सखरं मते तथा वमपिरोद्धं गोकर्णं विगिरिशालं गता प्रशमिता बोधः कृतं सत्यं तमाप्नुहि तत्र तीर्थेषु सर्वेषु त्वा
 त्वाभ्यर्च्य महावले कला शिव वतु देव्यामुपवासं समाहितः कला जागरणं रात्रौ बिल्वे रभ्यर्च्य शंकरं सर्वपापविनिर्मुक्तः शि
 वलोकमवाप्य स एष तं विमलं राजन उपदेशं मया कृतः स्वस्ति तस्तु गमिष्यामि मिथिलकाधिपते पुरी इत्यामं च मुनिः श्री
 त्यागोत्तम मिथिलकां यं यो सोपि दृष्टमनारा जागो कर्णं प्रसपद्यत तत्र दृष्टं महादेवं त्वात्माभ्यर्च्य महावले निधुता शिव
 पायोधो के से च परमं पदं यदमो शृणुयात् पुण्या कथां शोवी मनोरमां भक्त्या यः श्रावयेद्वापि स याति परमां गतिं अद्विष्टानः स
 द्वापि यदमो श्रावयेत् तथा त्रिः सप्तकुलजैः साधैः शिवलोकं मवाप्नुयात् इति कथितं मशं पश्येयं समादि बीजं भगवन्तु रि
 तं ध्वं ध्वस्तमोहाधकारं चरितं मम रगेयं मन्मथारस्तु रस्तु सततं मपि निषेयं स्वस्तिमानस्तु लोकः ७ इति श्री स्वर्गपु
 रसि ब्रह्मातरं खंडे शिवरात्रिमाहत्म्य कथनं नाम तृतीयोऽध्यायः ७ सत उवाच भूयोपि शिवमाहात्म्यं वक्ष्या
 मि परमाद्भुतं शृण्वतां सर्वेषां पद्मे भवपाशविनाशनं दुस्तरं दुर्लभं भो धोमं ज्ञातं विषयात्मनां शिवपूजा मते के श्रित्य
 रानां किं हितायकः शिवपूजा सदा कुर्यात्तु विमानिहमानवः अशक्तैः कृता प्रजो पश्येद्भक्तिं विनम्रधीः अश्रद्धयापि यः
 कश्चि कुर्वीत्य न विमुक्तिदं पश्येद्वा सोपिका केन प्रयाति परमं पदं आसीत्किरातदेशे पुरा जानां विमर्षणः शरः
 परमदुर्ध्वं जो जितशत्रुः प्रतापवान् सर्वदा मृगयां सक्तश्चपको निधो वली सर्वनां साशनः क्रूरः सर्ववर्णी गनारतः त
 थापि कुरुत पूजां शोभानि स्य मतीदितः चतुर्दश्या विशेषणाय सत्ये सित दृष्ट्याः महाविषय संपन्नो प्रजो धत्वा समोदेत
 हर्षणमहता युक्तो नृत्यति स्तोत्रं गायति तस्यैव वत्तमानस्य नृपतेः सर्वमक्षिणः इत्येतां स्य महिषी चोद्यते नान्वपद्य
 त सावेकुमुदतीनामराक्षी शीलगुणान्विता एकदा पतिमा लोकरहसीदिमप्युक्तं युतते वैरं तं राजने महाश्रयं स्वकार
 एा कृतमहान्दुराचारः कर्मभिः परमेश्वरं सर्वदा सर्वभक्षस्व सर्वस्वीरति लालसः सर्वो हं सरतः क्रूरः कथं भोक्तुं स्व

अथ इति पृथक्संभारपात्रो विमर्शयन्तिरन्तः कृत्वा प्रजाविहस्येनामुवाच सकुवहलं विषमराउवाच अहंप्र
 वंभवेकश्चिसाभरमयोवरानने पक्षान्नगहमाह्वयपर्ययामिसमंततः एवंककेपुगकुत्तुत्रैवनगरोत्तमे कक्षानिहस
 गतः सोहंमनोजेशिवमेदिं प्रजायावर्तमानायां चतुर्दश्यामाहातिथौ अपश्यन्सर्वदूरबहिर्दूरसमाश्रितः तथाहंप
 रमकुडैदंडहस्तैः परकयितः तस्मादेशादपक्रांतः प्राणारक्षापरायणः ततः प्रदक्षिणीकृत्यनदेवशिवमेदिं बलिपिंडाशनको
 सेन द्वारदेशमुपागतः एवंपुनः पुनस्तत्र कृत्वा कृत्वा प्रदक्षिणा द्वारदेशे समासीनं निजघ्ननिशितैः शरैः सविद्धमात्रः सह
 साशिवद्वारिगतासवः जातोऽस्य हंकुले राज्ञां प्रभावाद्धिवसन्निधेः दृष्ट्वा चतुर्दशीपूजादीपमाकाविलेकितां तनपुण्यम
 हतात्रिलोककोस्मितामिनि प्राज्ञमवासनायोगात्सर्वभक्षोस्मिनिष्टाः विदुषामपि दुर्लभा प्रकृतिर्वसनामक्षीयी-
 अतोहमप्यामीशचतुर्दश्यां नगदुर त्वमपि अदयासदस्य नदवोपनाकिने राक्षसवाच त्रिकालकोसिराजं दृष्ट्वा
 शतमिहिरजापतेः मय्येवैवर्तितं लोहवक्तुमहं क्षितवानः राजोवाच त्वंच पूर्वमेव काचित्कपोतीश्यामचारिणी कापि
 लब्धवती किंविनासखंडेयदृष्ट्या अंतर्गच्छमथायातं मे सखंडपिंडजिह्वक्षया दृष्ट्यास्त्रीशैलमासाद्यथा
 तातत्रशिवालयं प्रदक्षिणापरिक्रम्य ध्वजगिरिसमुपस्थिता अथथा नृध आथानुधत्यनरसातीक्ष्णतुंडोविहं
 गमः त्वं निहयनिपात्याधामां समादाय प्रदक्षिणप्रक्रमणादेव देवस्य शक्तिनः तस्यायमरणाच्चैव जातास्तीह नृ
 पानो ग राक्षसवाच श्रुतं सर्वविशेषणप्राज्ञमचरितं मया श्रुतं नमहदाश्चर्यं भक्तिश्चममवेतसि अथान्यथातुमि
 क्षमित्रिकालकमहीपते इदं शरीरमुत्सृज्ययास्यामः कंगतिं पुनः राजोवाच अतोसर्वजनिष्यद्वितीये संघवान्
 पः सिंधुराजसतात्वं हि मामेवंप्रतिपत्स्यसे तृतीयेस्मिन्सवराजसोराष्ट्रसवितास्यहं ककिगराजतनयालव

शिवो-

८

पत्नीसविष्यसि चैतुहं सविष्यामि सवेगांधारभूमिपः मामधीराजतनयात्वमेवममवल्लभा पंचमेवंतिनाथेहंसवि
 ष्यामि सवांतरे दाशाहेराजतनयात्वमेवममवल्लभा अस्माज्जन्मनिषेधमावर्तते भूधितान्त्रयः यथातिवंशजोके
 न्याभ्रवामावेकयास्यसि पांडुराजकुमारोहंसममसर्वतोसवे तत्रमत्सदृशो नान्योरूपोदायगुणान्वितः सर्व
 शास्त्रार्थतत्त्वज्ञो बलवान् दृढविक्रमः सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वलोकमनोरमः पद्मपत्रइति स्यात्तोपपन्नमिव धु
 तिः सवितालंबवदैहीरेपणाप्रतिमासुवि नाम्नावसमतीर्याता नृपावयवशोभिनी सर्वराजकुमाराणामनो
 नयननंदिनी सालस्वयंवरसर्वोन्विहाय नृपनंदनात् वरप्राप्त्यासि मामेवंदमयतीवनेषधम् साहजिलान्त्रपान्
 सर्वान् विवाह्यवरवारीणो स्वराष्ट्रस्तेखिलान्तोगान् भोक्ष्यवर्षगुणान् बहून् दृष्ट्वा च विविधैर्यज्ञैर्वाजिमेधा
 दिभिः शभैः सतप्यपितृदेवर्षेभ्यो नैश्वर्यं जसतमान् संपूज्य देवदेवशंकरं लोकशंकरं पुत्रराज्यधुरं न्यस्य
 जातास्मिन्पसेयनम् तत्रागस्यात्मुनिवराद्वृक्षज्ञानमवाप्य च त्वया सह गमिष्यामि शिवस्य परमपदं चतुर्दश्यां
 चतुर्दश्या एवं संपूज्य शंकरं सप्तजन्म निराज्यत्वगमिष्यामि वरानने इत्येतत्संस्तुतं प्रजादर्शनमात्रतः
 अथ सारमयोदुष्टोत्साकीदृशीवत्सङ्गतिः स्तुतुवाच इत्युक्तानि जनाथेन सदादीशुभलक्षणा परं वि
 क्षयस्त्वमापन्ना प्रजया मासपथि तं मुदा सापिराजातया साहसुकाभोगान्यथाक्षितान् जगाम सप्तज
 न्माने शंसास्तत्परमपदम् इति श्रीस्कंदपुराणे ब्रह्मवैवर्तसंहिता चतुर्दशीमहात्म्यं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥
 स्तुतुवाच शिवो गुरुः शिवो देवः शिवो बंधुः शरीरिणा शिव आत्मा शिवो जीवः शिवो द्रव्यो न विद्यते ? शिव
 मुद्दिश्य यत्किंचिच्छतं जन्तुं श्रुतं तदन्तर्गतं प्रोक्तं सर्वो गमविनिश्चितं भक्त्या हि न वेदितं शयोः परं पुण्यफलं जलं

यस्येन्द्रियणि सर्वोणि यत्तैशिवकर्मसु ससंतरतिसंसारोर्मुक्तिं मुक्तिं च विंदति शिवभक्तियुतो मर्त्येऽंशोऽलोपुष्करोपि वा ना
रीनरो वा धेवा वा सद्यो मुच्यत ससृतेः किंकुलेन समाचारेः किं शीलेन गुणनवा भक्तिं केशयुता मर्त्येऽंशोऽलोपुष्करोपि वा ना
उज्जयिन्यामभद्राजराचंद्रसेनसमाह्वयः जातो मानवरूपेणाद्वितीयद्वववासयः तस्या किंगमहाकाकं वसंतपरमेश्वरं संपू
जयन्सौ भक्तपाचंद्रसेनो नृपोत्तमः तस्या भक्तस्वराराज्ञः पार्षदः शंकराग्रणीः मणिभद्रो महाभद्रः सर्वलोकेन
मस्तुतेः तस्यैकदामहो भक्तः प्रसन्नः शंकरानुगः चिन्तामणिद्वंद्वोद्विज्यमणिभद्रो महामणिभद्रः समणिः कौस्तुभद्व
द्योतमानो के सन्निभः दृष्टः श्रुतो वा ध्यातो वा नृणां यत्किंमे गले तस्य कौतुहलस्य च कांक्षतान्त्रमयस्त्रपु पाषाणादिक
मन्यद्वा सद्यो भवतिकाचने सतचित्तामणि के विलिख्य त्रिजडा जा सने गतः रराजराजलोकानां मध्योमानुदिवस्वयं सदा चिन्तामणि
मीवंतं दृष्ट्वा राजसत्तु मे प्रवृद्धतपो रत्नानः सर्वे सध्वं ददा भवन्तः खहाकिंचिदयाचंतेः धाष्ट्या लोचिबुर्जनाः देवलध्वम
जानंतो मणिमस्तरिणा नृपाः सर्वेषां भर्ता वाञ्छायदायार्थं दत्तामुना राजानः सर्वे देशानां संग्रामचक्रिणस्तदा सारा
ष्ट्राः केकयाः शाल्वा कलिंगाः पथुदेशकाः पांचाला वंति सोवीरामागधामस्य सजयाः एतवान्ये च राजानः हंसैः किरथि
नाजिनाः चंद्रसेनं मध्ये हतुं मुद्यमचक्रुराजसा तस्य सर्वे सस्यध्याः शंको वसुधाधिपाः उज्जयिन्यामभद्राजराचंद्रसेनसमाह्वयः
सेनिकाः सरुध्यमानो नगरीं दृष्ट्वा राजमिरुधेतः चंद्रसेनो महाकाकं तमे वशरं ययौ निर्विकल्पे निरातं कासराजा
दृढनिश्चयः अचंयामास गौरीशं दिवान् क्तमेन न्यधाः एतस्मिन् नयसमयत त्रेयनगरोत्तमे चुरंती गोपिकाकाचिमुहा
काकं तिकं ययौ सापंचहायनं बालं वदति गतमत्तं का रोको हतं महाप्रजोददशगिरिजापतः सादृष्ट्वा सविमानं येशि
वपूजामहोदयं प्रणिपत्य स्वशिबिरं पुनरवाच पश्यत एतस्मिन् मशेषणसदृशं बद्धवीर्यतः कुवहलेन विदधे शिवपू
जाविमुक्तिदा आनीय ह्यं पापाणं भ्रन्तु शिविरांतिके प्रमुदरे स्वशिबिराद्विचलिंगमकल्पयत यानिकानि च पुष्पा

शिवो-
९०

* लिहस्त कभ्यानिनामनः आनीय स्वाप्यतुलिंगं पूजयासां सभक्तिः गंधालंकारवासीसिधूपमालाक्षितादिकं विधाय रुचिमेदिन्यैर्नैवेद्यं चाप्य
कल्पयत भक्त्या भक्त्या समाभ्यवेपथुः पुण्यं मे तोनमेः नखनिविधिरं कवा प्रणनामपुनः पुनः पंचपूजां प्रकुर्वीत शिवस्यानन्वमनसं स्वपुत्रं प्रणया
स्ति तल्लिंगं च दूरतः दहति कंदमानं तनिर्भस्यं स्वसंतं दरा पुनर्यवेशस्वरहंगोपीरोषसमन्विता मात्रा विनाशिता पूजादेव
देवस्य भ्रूलिनः देवदेवतिचक्रो शनिपपातस्ववालकः सनष्टसंज्ञः सहसा बाष्पप्रपरिप्लुतः लब्धसंज्ञां मूर्द्धनं न चक्षुषी
उदमीलयत ततो मणिस्तस्य विराजमानं हिरण्यं यद्वारकपाटोत्तरणं महाहनीलामलकजवदिकं तदेव जातं शिविरं
महोदयं प्रतप्तं हेमकुलशैवेडुभिर्विचित्रं प्रोद्धासितस्फटिकसौधविराजितं रम्यं चतुर्ध्वजपुंवरपीठमध्ये लिंगं च
स्नानसहितं सदृशं बालः सतदृष्ट्वा सहसा त्याय भीतो विस्मितमानसः निमग्न इव सन्तोषात्परमानंदसागरे वि
ज्ञाय भविष्यपूजायामाहात्म्यं तत्प्रभावतः ननामरेडवडुमौ स्वमातरघशांतये देवसमस्वदुर्नीतिमममातुरुत्तमाय
ते मृदायास्त्वमजानं त्याः प्रसन्नो भव शंकर यद्यस्ति मे यिया किंचित्पुण्यं त्वं दूक्तिं संयुतं अनेन तव मे माता
शिवकारुण्यमाज्ञयात् इति प्रसाद्य गिरिशं भूयो भूयोः प्रणम्य च सूर्योत्तंगे तं कोकं निजगाम शिवालयात् अथ
पश्यत् स्वशिबिरं पुंरं दूरपुरेण सद्यो हिरण्यं भीतं विचित्रविभवो ज्वलं स्रोतः प्रविश्य सवनं मोदमानो धनिशामु
खे महामणिस्माकीर्णो हेमराशिः समुज्जलं ततो पश्यत् स्वजननीं स्वपत्नीं मकुतोभया महाहरत्नपयैकसितशय्यामधि
ष्ठितां रत्नोत्तंकारदीप्तां गीर्णं दिव्यांबरविराजिनीं दिव्यलक्षणसंपन्नां साक्षात्सुखधूमिव जयेनोत्थापयामास
संभ्रमो लुब्धलोचनः अंबजाग्रहिभद्रं ते पश्यत महदद्भुतं इति प्रसादितुं गोपीसुपुत्रेण महात्मना ससंभ्रमे स
मासाद्य तत्सर्वं समुदेक्षत आपूर्वमिवाभानं मपूर्वमिव बालकं अपूर्वमेव भवनं दृष्ट्वा सीतैस्त्वविवदुःखा श्रुत्वा
पुत्रमुखा सर्वप्रसादो गिरिजापतः राज्ञि ज्ञापयामास यो सजय निरां शिवं सराजा सहसा गत्य समाप्तिनियमो निशि
द्रोपी भोजनाय समाह्वयत तया द्रुतो विबुद्धः सुपूजासक्तमानसः बालोपि भोजनं नैव नृदमाता समाययौ तं बिलोच्च शिवस्याग्निष
ण्णमीलितेक्षणं हस्तनपाणिं संस्मर्य गोपेन समताडयत् आलक्ष्य तडितो वपि नागमत्स्वस्तु ते तदा तो पूजो नाशयामास *

ददर्शगोपिकासूनोः प्रभावंशिवतोषणं हिरण्यंशिवस्तु नंकिंगमणिमयं तथा गोपयथाश्रमभवनंमालिका
कनकोज्वलं दृष्ट्वा महीपतिः सर्वमं ग्रीसहपुरोहितः मद्रुतैर्विस्मितजनाः परमानंदनिर्भरः प्रमगाबाणजलंमुचं
परिरेतेतमर्षिकं एवमयदुतालोकाविवमहास्यकीर्तनात् पुराणसंभ्रमाच्चैव सारात्रिः सणातामगात् अ
थप्रभातउत्थायपुरंरुध्याससंस्क्रिता राजानश्चारवत्तैः श्रुत्वाः परमादुतं तेयत्तवेराः सहसाराजा
नश्चकितापुरं न्यस्तशस्त्राः प्रविशश्चंद्रसेनानुमोदिताः तांप्रविश्यपुरींरम्यांवेदसेनंप्रणम्यच त
द्रोपवनितागहमभ्यर्च्यः सर्वभरताः तत्रचंद्रसेनेनप्रत्युद्गम्याभिपुजिता महाहविष्णाविष्णुः सत्य
नंदस्त्वितिताः गोपसूनोः प्रसाराय प्रदुर्भरंशिवालयं किंगचवीश्यस्तुप्रीताशिवचक्रपरांगतिं तस्मैगो
पकुमारायप्रीतास्तसर्वभरताः वासोहिरण्यरत्नानिगोमहिष्यादिकंधनं गजानश्चारवत्तैः कमाक्षत्रयानपरिच्छदान् दा
स्यामाननैकाश्चंद्रः शिवस्तुतिर्धनः ययेसर्वेषुदेशेषुगोपस्त्वितिस्वर्गेशः तेषांतेमवरान्जानं चक्रिरेस्वर्गपार्थिवः अथा
स्मिन्नंतरसर्वेस्त्रिदशैरनुपजितेः प्रादुर्बभूवतेजस्वीहनुमानवानरेश्वरः तस्याभिगमनादेवराजानांजानसत्त्वमाः प्रत्युत्थाय
नमश्चक्रुर्भक्तिमग्नोत्समस्तैः तेषामध्यसमासीनेप्रजितः पुत्रेश्वरः गोपात्मनंसमाश्रित्यराकोविशेत्तस्यदमज्वीरः सर्वेषुगुण
मंदवाराजानोयचसंगाताः शिवपुत्रामृतेनाग्यागतिरक्तिशरीरिणा एषगोपसुतो दृष्ट्वाप्रदोषमेदधासर अमत्रणापसंप्रज्य
शिवशिवमराज्ञयात् सदवारप्रदोषायदुर्भमः सर्वदेहिना तत्रापिदुर्लभंस्त्वस्मिन्सुपक्षेसमागत एषपुण्यतमो लोकगोपीना
पुण्यवर्धनः नाम्नाश्रीकरद्वयैर्लोककस्यातिंगमिष्यति स्तः एषमुक्तांजनीसुतः तस्मैगोपकसुतव उपदिश्यविवाचानंतत्रेनादश
नेगतः तेचसर्वमहापाकाः सहस्रप्रतिपजिताः चंद्रसेनंस्मृतमप्रयत्नेजगुयथागतं श्रीकरोपिमहातज्जडपीदेहोहनेनता ब्राह्म
णोः सहधर्मिष्ठोश्चक्रेशंभोः समहणं कालेनश्रीकरः सोपिचंद्रसेनश्च भूषितः समाराध्यावावभक्त्याप्रापदुः परमपदं ददधिवि
त्रपरमहस्ययशस्कुरंस्त्विकरं वसिष्ठं आख्यातमारख्यातमप्राघनाशनं गोरीशपादाबुजसौत्तेवर्धनम्-०७ इतिश्रीस्क
दपुराणेब्रह्माक्षरखंडप्रदोषमहिमानुवर्णनं नामपंचमोऽध्यायः ७ ७ श्रीसावचरणारविदापणम् श्रीउमारमयाय

विष्णुस्तुतिर्भक्त्यानिनात्मनः आनीयस्त्वाप्यर्तकिंगं पूजयामास सतिविः ऋषयर्षेभुः यदुक्तंभवतास्तमहदाख्यानुत्तमं
शंसासाहस्यकयनमशेषाघहरंपरम भयापिथातुमिक्वामस्तदेवसुसमाहिताः प्रदोषभगवांछंभः प्रजितस्तुमहात्मनिः
संप्रयच्छित्तांसिद्धिमेतन्नोब्रूहिकेशव श्रुतमयसकृतस्तत्रयस्तुच्छाप्रजायते स्ततुवाच साधसाधमहाप्राज्ञ
भवद्विद्रोक्कप्रजितैः यत्रपूज्यामहादेवानान्यादेवः फलार्थिभिः प्रदोषपूजामाहात्म्यंकोनुवर्णयितुंसमः यत्रसर्वेपि
विबुधास्त्वितिगिरिशक्तिके प्रदोषसमयोदेवः कैलासरज्जलानवले करोतिन्यसंत्रिदशैरभिष्टुतगुणोदयः अथपूजा
जपोहोमस्तुक्थातुदुष्टस्तवः कर्तव्योनियते मयैभुवर्गंफलैः सतिः दारिद्र्यतिमिरोधानमिहपिपसोजनं रूपा
सागरमनानां स्तवोयंपारदर्शनः दुःस्वशोकसयातोनां केशनिवाणकारणं प्रदोषपावेतोरास्यपूजनंमगका
यनं दुर्बुद्धिर्सपिनीत्वेपिमंदभाग्योजडाषिवा प्रदोषपूज्यदेवेशंविषद्वजः ससमुच्यते शत्रुभिहैन्यमानोपि
दृष्ट्मानोपिपन्नगेः शंकरारम्यमाणोपिपतन्पिमहाबुधो अविद्रुकाकंदोपिनानारागगतपिवा नविनश्य
तिमत्योसोप्रदोषगिरिशावेनात् दारिद्र्यमरयंदुःखंरूपाभारंनगापमं सद्योविधुयसपडियेन्यतेशिवपूजनात्
अत्रवश्यमहापुण्यमितिहासेपुरातनं यक्षुलोमनुजाः सर्वप्रयतिरुतलक्ष्यता आसीद्विदसंविषयनाम्नासत्यरथा
न्यः सत्यधर्मरतोधीरः सशीलः सत्यसंगरः तस्यपालयताभूमिसत्यनपुमुनिपुंगवाः यतीयायमहान्काकः स
खेनेवमहीपतेः अथतस्यमहीभूतः शत्रुवोबद्धभभुजाः बभ्रुरुद्धतबलादुर्ध्वणपुरोगमाः कुरादिदयतेशाब्बाः स
नद्विगलसैनिकाः विदभगेनरीतुस्तुक्षुस्तुजिगीषवः दृष्ट्वासंरुध्यमानांताविदसंनपतेः पुरीं योद्धुमभ्याययो
दृष्ट्वाबलेनमहतावतः तस्यतेरभवस्तुडंशाल्वरतिबलादुतैः पातालेपन्नगेः साईगधर्वैर्विबुधैः विदभेनपतेः सोथ

ब्रह्मो-ख-
१२

ललायुडं सदा सणं प्रनद्ये बहुलैः शाल्वैर्विनद्योरणमूर्धनि तस्मिन्महादेवीरप्रनद्ये मन्त्रिभिः सह उडुवः समरे भग्नाहतशे
पास्वस्वनिताः अथ युडे निवृत्ते तु नदस्य रिपुमन्त्रिषु नगयो युध्यमानाया जाले कोलाहले रवे तस्य सत्यरथस्य कोविद
धनपतेः सती भरिशोकसमाविष्टा क्वचिन्नाना विनिययो स्थानिशा समये यत्नाद तवैत्नीनृपांगना निर्गता शोक
सतत्ता प्रतीतिं दिशमाययो अथ प्रदावेमार्गगच्छतीशनकैः सती अतीत्य दूरमध्यानदश विमले सरः त
जागस्य वरादातमातापनभयसा विनीत सरसस्तीरे छायाचक्षुमुपाश्रयते तत्र देववशाद्राज्ञी विजनेतरु
कुट्टिमे अस्तननयसा ध्वीसहते सङ्गणान्वे अथ साराजसुहृद्भीषिपासति हरामरशं सरोवतीणा
साङ्गीयस्नाग्राहेण भूयसा जातमात्रः कुमारैर्पिपनष्टपिहमात्रकः रुरोदायैः सरस्तीरिक्षमिपासादितोभरी
तस्मिन्नेकं दमाने जातमात्रकुमारके काविदस्याययो शीघ्रं श्रुत्वा विप्रवरंगनां सायकहायनं बालं मुहुरंतीनि जात
ज अधुना भिन्नं हितायाचना नगरे गृहे एकात्मजावं धहीनाया यामागे वरांगता उमानाम् हिजसती दृशेनपनदनं सा
दृष्ट्वा राजतनयस्य विविमिव्यतं प्रनाथमेनं कंदं तं चितया मासपरिष्कः अहो समहदाश्रयं मिदं दहमया धना अछि
ननासि सजोयं शिशुमोता कवागता पिता नास्ति च नायास्ति नास्ति वधुजनेपि वा विप्राम् जो नृपा भोजो जायते कथमत्रकः
शिशुमेनं समुत्थपुष्काम्येनं महध्वं केतुविज्ञायकुलजं प्राप्नुहं प्रष्टुमुत्तम इति मीमांसमानाया तस्या विप्रवरस्त्रिया क
श्चित्समाययो भिक्षः साक्षादिव शिवः स्वयम् तामोहविप्रवयोथ विप्रमानिनिमारुद राज्ञाय बालकः सन्नृगिन् शयद्दि
संशयम् एतावदुक्ता वरितो भिक्षः कारुणिको ययो अथ तस्मिन् नगरे सिधौ तत्र सा विप्रमानिनि एकचक्राङ्गपरम्य
यामिह नानकेतना स्वपुत्रराजपुत्रवभिक्षानेन व्यवस्यत ब्राह्मणीतनयः सायसराजतनयस्तथा ब्राह्मणोः देत संस्का
रे जवधाते सपूजितो एतेपनयनोकाक ब्राह्मणो नियमस्त्रितो सिद्धान्तं चेतुस्तत्रमात्रासहीदनेदिने ताभ्यां कदविषय

धिनो-
१२

काभ्यां तासा विप्रवनिता सह मैक्षं चरंती र्वेन प्रविष्टा देवतालये तत्र वडैः समाकीर्णं मुनिभिर्देवतालये तोहस्वा बालको
धीमान् शोडिः यो मुनिर्ब्रवीत् अहो देव बलं विप्रमहो देव बलं महत् एष बाले न्यजुनीस्ये भिक्षा जीवति इमामे
वद्विजवधुमतर प्राप्य निमैकां सह वद्विजपुत्रेण द्विजभावं समाश्रितः इति श्रुत्वा मुनेवाक्यं शोडिः त्यक्त्वा द्विजन्मनः
साप्रणम्य सासामध्ये पर्यएछु सविस्मया ब्रह्मन्नेषोर्षको नीतो मया भिक्षोर्गिरा गृहं अविज्ञातकुलो वापि सतवत्प
यपाप्यते कस्मिन्काले प्रसूतोयं कामाता जनकस्थकः सर्वे विज्ञातुमिच्छामि भवता ज्ञानचक्षुषः इति एषा मुनि साथ
ज्ञानदृष्टिर्द्विजस्त्रिया आचरन्त्यो तस्य बालस्य जन्मकर्मवर्णितं विदधेरा जपुत्रत्वं लिपितुः समरे मतिं तन्मातुन
अक्यहणं साकल्येन न्यवेदयत् अथ सा विस्मिता नारी पुनः प्रच्छते मुनिं सराजा सकलान्भोगान् रहित्वा युडे कथं
भूतः दारिद्र्यं वै बालस्य भिक्षोन्नेन च जीवति तः दारिद्र्यं रामनोपायमुपदेष्टुं वमहेति शोडिः त्युवाच अमुष्य ब
लस्य पितासो विदधे महीपतिः पूर्वजन्मनि पांडुरासो बभूव नृपसत्तमः आसीत् किकिलारावः सर्वनगरमहान्
श्रुत्वा तमुक्ते शब्दं राजा श्रुत्वा शिवा र्वनः निर्ययो राजभवनं नगरं शोभरांकया एतस्मिन्नेव समये तस्यामाया
महाबलः गृहीशत्रुसामं २००० तोराज्ञांतिकमुपागमत् अमात्येन समानीतं शत्रुसामंतमुद्धृतं दृष्ट्वा चक्रोधन्
पतिः शिरः छेदमुपाकरोत् सतथैव महीपालो विस्मयं शिवपूजनं असमाभिनियमश्चकार निशिमो जनुं तस्य त्रैपि
तस्य त्रैपि अथाचक्रे प्रदोषसमये शिवे अनर्चयित्वा मूढात्मा मुक्तास्तथापि दुर्मेदः जन्मातरे सन्नपतिविदधे नृपतिर्भू
वत्स्या चोतरायेण परमो गौरवतः तस्य त्रैपि पूर्ववत्सास्मिन् जन्मनि तस्तः भूत्वा दारिद्र्यमापन्नः शिवप्रजायति
क्रमात् अस्य माता पूर्ववत्सनी छेदनाहनत् तेन पापेन महताया हणास्मिन्कुलहरी एषा प्रयतिरेतं भावयत्ये समुदीरि
ता अनर्चित शिवामयाः प्राप्नुवन्ति दारिद्र्यं सत्यं ब्रवीमि परलोकहितं ब्रवीमि सारं ब्रवीमि पुनिषद्दयं ब्रवीमि संसा

ब्रं. त. खे

३३

रमुच्येदमसारमवयवतो जैसरोयमीश्वरपदां वरुहस्यसेवा येनार्यंतिगिरिशंसमभेप्रदोषएभ्यर्चितंशिवपदंप्रणमंतिन
न्य एतत्कथांश्रुतिपुटेनपिबेतिमृतास्तैजन्मजन्मसूक्ष्मवन्तिनरादरिद्राः येवैप्रदोषसमयेपरमेश्वरस्यकुर्वन्त्यनन्यम्
नसांश्चिसरोजपूजां नित्यंप्रयत्नधनधान्यकलत्रपुत्रसौभाग्यसपदधिकास्तद्देहलोकं कैलासशैलभवनेत्रिजगज्जनित्री
गौरींनिवेश्यकनकंशितरत्नपीठे नत्यविधातुमभिवर्द्धितश्रुलपाणादेवाःप्रदोषसमयेनुमजंतिस्वैर्वाग्देवीधत्तव
ल्लकीशतमखावणंदधत्तपद्मजस्तालो नडु करारमाभगवतीगेयप्रयोगान्विता बिह्नुःसादृश्यंवादनपटुर्देवाःसमं
तास्त्रितासर्वंततमनुप्रदोषसमयेदेवंमृदानीपतिं गंधर्वयक्षपतगोारगसिद्धसाध्याविद्याधरामरवराप्सरसांग
णाश्च येवैत्रिलोकानिरुद्धाःसहस्रतवर्गैःप्राप्तप्रदोषसमयेहरपार्श्वसंस्थाः प्रदोषकालेहरएकपृष्ठएवहरि
पृष्ठजायाः तस्मिन्नेहरोविधिनेज्यमाने सर्वेप्रसीदंतिसराधिनाथाः एषततनयःपूर्वेजन्मेनिब्राह्मणोत्तमः
प्रतिग्रहेवयोनिन्येनदानाद्यैस्तु कर्मभिः श्रुतादरिद्रमापन्नःपुत्रस्तेद्विजभामिनी तद्दोषपरिहारार्थेश्वरलाया
तुशंकरेम् ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेब्रह्मानरखंडेप्रदोषमहिमानुवर्णनं नामषष्ठाध्यायः ७२ सतउवाच
इत्युक्तामुनिनोनेससाध्वीसाविप्रवर्नितापुनः तंप्रणम्याथपप्रच्छशिवप्रजविधेःक्रमंशंतुदित्युक्ताच गंधर्वाकंठत
कास्तंनिधूपमाकाशतदिकं विधायसस्त्रिमेदित्येवैव्यं नायकत्ययत् भूयोभूयोसमाभ्यनयत्रैःपुण्यैर्मेवोरमेः
नसंजीविविपंडितोत्तमप्रणनामपुनःपुनः एवंपूजाप्रकुर्वीमिशिवस्यानममानसम् स्यपुत्रप्रणयाद्राधीभोजनाय
समाहूयत् तयाहूतेषिबहुशः बालेषिभोजनंनेहृत्तदासादासमाययो तंस्त्रिलोकेशिवस्यायेनिषष्ठमीलिते
क्षणं चकर्षपाणिं संगृह्यकेतुपेनसमताडयत् ॥ अहंस्तुडितोवापि नममत्स्वस्तोतस्त तंपूजांनोशयामास

पक्षद्वयात्रयोदश्यानिराहयौ भवेद्वा घटित्रयादस्तमयात्पूर्वस्नानं समाचरेत् २ देवस्य पुरतः सम्यङ्गुपलिप्य च सांससा वि
धाय मरुपरम्यधोतयस्त्रादिभिर्बुधैः विनाद्यैरलङ्कृत्य बालपद्मनवो कुरेः विभिन्नपद्ममुपत्यनवापचक्रसंज्ञितं ततोप
विष्टस्तशुभेयापविष्टस्त्रिरासने सम्यक् संपदिता शेषपूजापकरणैः शुचिः आगमात्तेन मंत्रेण पीठमात्रये संधीः ततः
स्रुत्वान्मण्डलं तस्मिन् मण्डले मनुजमात्रं प्राणायामत्रये कृत्वा बीजमंत्रैः सौवर्दुकैः मालकान्यासविधिना ध्यात्वा तौ देवताप
रा समाप्य मालकाभ्यां ध्यात्वा चैव परं शिवं वामभागे गृह्णन्त्वा दक्षिणगणपतमैव अंसोरूपमेधमाद्यान्तस्थनामो
त्तपश्चियाः अधमोदीननंदादीन् हृदि पीठं च विन्यस्य आधारे शक्तिमारभ्य ज्ञानात्मानमनुक्रमत् उक्तक्रमेण विन्य
स्य हृत्पद्मे साधुभावाय नवशक्तिमये रम्यध्यायेद्ब्रह्मनुमापतिम् चंद्रकोटिप्रतीकांशं त्रिनेत्रं चंद्रभूषणम् अपि ग
लजराजं रत्नमोलिविराजितम् नीलग्रीवमुदारगंगानारत्नोपशोभितम् वरदाशयहस्तं च धारयित्वा च परं शिवं द
धानं नागवल्लयकेयूरगदमुद्रिकं व्याघ्रतर्मपारीधानं रत्नसिंहासने स्थितं ध्यात्वा तद्वामभागे च चिंतयेद्भिरिकुन्धकाम्
भास्वकुपाप्रसृतासामुद्रयोके समप्रभा विद्यलुजनि सातन्त्री मनोनयननंदिनी बालेदुःशकरास्त्रिधा नीलकुं
तकुचिता भृंगसंधायत रुचिरनीलालकीविराजिता मणिकुंडलविद्योतमुखमंडलविभ्रमां नवकुमुदपंककंक
रुद्वयदण्डां मधुरस्मितीविभ्राजदरुणाधरपद्मं कंबुग्रीवाशिवा मुद्यकुचपंकजकुभ्रुवलां पाशाकुशाभयकरे
विलसति चतुर्भुजा अनेकरत्नीवल्लसकंकणां गदमुद्रिकां त्रिवलीवल्लयां दद्याद्देवकां चोष्णान्वितां दिक्पाळवनि
तामोकीं सन्नितां धिसरोरुहं हारत्नसिंहासनाखंडासर्पराजपरिहृतां एवं ध्यात्वा महोदवीं देवीं विगिरिकुन्धकां
न्यासमंत्रेण संपूज्य दहंगंधादिभिः क्रमात् पंचभिः समभिः कुर्यात्प्राक्तस्थाने यवाहृदि पुष्पकपुष्पांजलिं दद्याद्दह

अं-३. खं.

१४

मूलेन वैहृदा पुनः स्वयं शिवो भूत्वा भूतं प्रेणसाधकः ततः संप्रजयेद्देववाह्यं विठे पुनः क्रमात् ॥ संकल्प्य ध्वयेत्